health
Department:
Health
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

KGORO YA MAPHELO YA BOSETŠHABA: PHOLISI YA TŠHOMIŠO YA DIPOLELO

Lenaneo la diteng

1 Ditlhalošo 3

2 Dikokwane tša theomolao 3

3 Tšhomišo 3

4 Nepo le diteng tša theomolao tša Pholisi ye 3

5 Ditheo 4

6 Mešomo ya Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba 4

7 Lekala la Dipolelo la Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba 5

8 Tlhahlo le matlafatšo 5

9 Dipolelo tša semmušo tša Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba 5

10 Tšhomišo ya dipolelo tša semmušo ka Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba 6

11 Kgokagano le maloko a setšhaba ao polelo ya bona e sego ye nngwe ya dipolelo tša semmušo tša Rephabliki 7

12 Kgokagano le maloko a setšhaba ao polelo ya bona e lego Polelo ya Matsogo ya Afrika Borwa 7

13 Kgatišo ya le phihlelelo ya Pholisi ye 7

14 Tshepedišo ya boipelaetšo 8

15 Tekololeswa ya Pholisi 8

1 Ditlhalošo

"**Molao**"	Molao waTšhomišo ya Dipolelo tša Semmušo, 2012 (Molao wa 12 wa 2012)
"**Molaotheo**"	Molaotheo wa Rephabliki ya Afrika Borwa, 1996
"**Molaodi-Pharephare**"	Molaodi-Pharephare wa Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba
"**Tona**"	Tona ya Maphelo
"**NDOH**"	Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba
"**PanSALB**"	Boto ya Dipolelo ya Afrika Borwa, le hlamilwe go ya ka Molao wa Boto ya Dipolelo wa Afrika Borwa, 1995 (Molao wa 59 wa 1995)
"**Pholisi**"	Pholisi ya Tšhomišo ya Dipolelo ya Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba
"**Melawana**"	Melawana go ya ka Molao
"**Rephabliki**"	Rephabliki ya Afrika Borwa

2 Dikokwane tša theomolao

2.1 Molaotheo wa Rephabliki ya Afrika Borwa, 1996

2.2 Molao wa Tšhomišo ya Dipolelo tša Semmušo, 2012

2.3 Melawana go ya ka karolo ya 13 ya Molao wa Tšhomišo ya Dipolelo tša Semmušo, 2012

3 Tšhomišo

3.1 Pholisi ye e šomišwa go:

3.2 Bašomi ka moka ba Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba *[NDOH]*

3.3 Dingwalwa tša go phatlalatšwa le go gatišwa ke Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba

4 Nepo le diteng tša theomolao tša Pholisi ye

4.1 Pholisi ye e theilwe godimo ga karolo 4 ya Molao, ka mo go latelago:

4.1.1 karolo ya 4(1) e beakanyetša gore kgoro ye nngwe le e nngwe ya bosetšhaba, lekalatirelo la mmušo maemong a bosetšhaba le dikgwebo tša mmušo maemong a bosetšhaba e swanetše go amogela semmušo pholisi ya tšhomišo ya dipolelo ka ga tšhomišo yayona ya dipolelo tša semmušo; le

4.1.2 karolo ya 4(2) e beakanyetša gore pholisi ya tšhomišo ya dipolelo ye e amogetšwego semmušogo ya ka karolwana ya (1) e swanetše go:

4.1.2.1 hlaola dipolelo tše e ka bago tše tharo tšeo e lego gore kgoro ya bosetšhaba, dikgwebo tša mmušo maemong a bosetšhaba le makalatirelo a mmušo maemong a bosetšhaba di tla di šomišetša go merero ya mmušo,

4.1.2.2 laetša ka moo dipolelo tša semmušo di tla šomišwago ka tshwanelo go kgokagana le setšhaba, go dira ditsebišo tša semmušo, dikgatišo tša mmušo, le go kgontšha kgokagano magareng ga bašomi ba kgoro le bašomi ba mmušo ka kakaretššo,

4.1.2.3 hlaloša ka moo kgoro ya bosetšhaba, dikgwebo tša mmušo maemong a bosetšhaba le makalatirelo a mmušo maemong a bosetšhaba e tla kgokaganago ka tshwanelo le maloko a setšhaba ao polelo ya bona e sego ye nngwe ya dipolelo tša semmušo tše di kgethilwego, goba Polelo ya Matsogo ya Afrika Borwa,

4.1.2.4 hlaloša ka moo maloko a setšhaba a ka fihlelelago pholisi ya tšhomišo ya dipolelo, le

4.1.2.5 abelana ka tshepedišo ya boipelaetšo go kgontšha maloko a setšhaba go dira boipelaetšo malebana le tšhomišo ya dipolelo tša semmušo ke kgoro ya bosetšhaba, dikgwebo tša mmušo maemong a bosetšhaba le makalatirelo a mmušo maemong a bosetšhaba.

5 Ditheo

5.1 Pholisi ye e theilwe godimo ga:

5.1.1 boikgafo go tšwetšopele ya dipolelo tša semmušo ka Kgorong ya Maphelo ya Bosetšhaba go netefatša tšhomišo ya dipolelo ka go lekalekana go ya ka molaotheo le ditokelo tša polelo bjalo ka ge go nyakega mo nakong ye ya temokrasi;

5.1.2 nolofatša tšhomišo ye e lekalekanego ya dipolelo tša semmušo tša Rephabliki le go netefatša phihlelelo ka go lekalekana go ditirelo le tshedimošo ya Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba;

5.1.3 tlhohleletšo ya taolo ye botse ya polelo ka Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba go netefatša tshepedišo ye botse le ye e amogelegago ya kabo ya ditirelo go setšhaba ye e fihlelelago dinyakwa tša setšhaba; le

5.1.4 thibelo ya tšhomišo ya(di)polelo dife goba dife ka nepo ya go gataka ditokelo, go gatelela le go kgetholla ka Kgorong ya Maphelo ya Bosetšhaba.

6 Mešomo ya Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba

6.1 Karolo ya 21 ya Molao wa Maphelo wa Bosetšhaba, 2004 e hlatholla mešomo ya Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba ka mo go latelago:

6.1.1 phethagatšo ya pholisi ya tša maphelo ya bosetšhaba;

6.1.2 go fana ka ditemošo tša phethagatšo ya pholisi ya tša maphelo; le

6.1.3 go fana le go hlohleletšago obamela melao le ditheo go merero ya tša maphelo.

6.2 Go ya ka Leano la Tlhabollo la Bosetšhaba, dinepo tše bohlokwatšaKgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba di akaretša:

6.2.1 kakanyo ya mengwaga yeo motho a ka e phelago ye e ka lekanago ye 70 go banna le basadi;

6.2.2 setšhaba seo bana ba ka fase ga mengwaga ye 20 ba se nago le tshwaetšo ya HIV ka bontši;

6.2.3 phokotšo ye kgolo kudu go masetlapelo ao a hlolwago ke bolwetši ao a ka balwago makga a mane ge go bapetšwa le mengwagasome ye mebedi ye e fetilego;

6.2.4 kakanyo ya mahu a masea ao a sa fetego a 20 godimo ga masea a 1 000 ao a belegwago a phela le mahu a ka fase ga a mahlano go ao a sa fetego a 30 godimo ga 1 000;

6.2.5 phetogo ye kgolokudu go tlhokomelo ya tša maphelo ye e lekalekanago, ye botse le ye e amogelegago;

6.2.6 kabo ya ditirelo tša maphelo ye e hwetšagalago naga ka bophara; le

6.2.7 gofokotša ka tsela ye e bonagalago mathata a malwetši ao a hlolwago ke mabaka atša leago le mabaka a polokego ya tlhago ao a lego kotsi.

7 Lekala la Dipolelo la Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba

7.1 Morago ga gore go hlongwe Lekala la Dipolelo la Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba,lona le tla thekga pholisi ye. Mešomo ya lekala la dipolelo e tla ba go:

7.1.1 eletša Molaodi-Pharephare ka ga tšwetšopele, kamogelo semmušo le phethagatšo ya pholisi ye;

7.1.2 bea leihlo le go fihlelela tšhomišo ya dipolelo tša semmušo ke Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba;

7.1.3 bea leihlo le go lekola go obamelwa ga pholisi ye;

7.1.4 hlopha le go tliša pego go Tona ya tša Bokgabo le Setšo le go PanSALB go ya ka Karolo ya 9 ya Molao;

7.1.5 hlohleletša kamogelo le tshwaro ya dipolelo tša semmušo tša rephabliki ka tekatekano;

7.1.6 nolofatša phihlelelo ya tekatekano go ditirelo le tshedimošo ya Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba

7.1.7 hlohleletša taolo ye botse ya polelo; le

7.1.8 phethagatša mešomo efe goba efe yeo Tona ya Bokgabo le Setšo e ka laelago gore e dirwe.

8 Tlhahlo le matlafatšo

8.1 Gore go fihlelelwe phethagatšo ya seprofešenale le ye e amogelegago ya pholisi ye, Lekala la Dipolelo la Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba le tla fana ka maele mabapi le tlhahlo le matlafatšo.

9 Dipolelo tša semmušo tša Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba

9.1 Afrika Borwa ke naga ye e šomišago dipolelontši tša go fapafapana tše di lekanago tše 25 tše di bolelwago, mo e lego gore tše 11 di filwe mašemo a semmušo go ya ka Karolo ya 6 ya Molaotheo (Molao wa 108 wa 1996), ka mabaka a gore tšhomšo ya tšona e akaretša 98% ya palomoka ya badudi ba naga. Dipolelo tša semmušo ke: isiNdebele, isiXhosa, isiZulu le isiSwati (tše di tsebjago bjalo ka sehlopha sa dipolelo tša Nguni); Sesotho, Sepedi le Setswana (tše di tsebjago bjalo ka sehlopha sa dipolelo tša); Tshivenda, Xitsonga, Seisimane le Seafrikanse.

9.2 Phatlalalo ya dipolelo go la Afrika Borwa:

Dipolelo tša Afrika Borwa		
Polelo	**Palo ya badiriši ba polelo***	**Palomoka ya diphesente**
IsiZulu	10 677 315	23.82
IsiXhosa	7 907 149	17.64
Afrikaans	5 983 420	13.5
Sesotho sa Leboa	4 208 974	9.39
Setswana	3 677 010	8.2
English	3 673 206	8.2
Sesotho	3 555 192	7.93
Xitsonga	1 992 010	4.44
SiSwati	1 194 433	2.66

Tshivenda	1 021 761	2.28
IsiNdebele	711 825	1.59
Ye nngwe	217 291	0.48
PALOMOKA	**44 819 777**	**100**

**Bolelwago bjalo ka polelo ya ka gae*

Mothopo: Census 2011

9.3 Go lebeletšwe lenaneo la ka godimo la ka moo dipolelo di phatlaladitšwego ka gona le go ela tlhoko tšhomišo, kgonagalo, tshenyegelo, polelo ye e dirišwago tikologong le go lebelela dinyakwa le dikgahlegelo tša setšhaba seo kgoro e se abelago ditirelo,Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba e amogela semmušo dipolelo tše di latelago tša Rephabliki bjalo ka dipolelo tša yona tša semmušo go sepelelana la pholisi ye:

9.2.1 IsiZulu

9.2.2 Sesotho sa Leboa

9.2.3 Seisimane *[English]*

10 Tšhomišo ya dipolelo tša semmušo ka Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba

10.1 Lenaneo le le latelago ka fase le bontšhaka moo Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhabae tla šomišago dipolelo tše di kgethilwego tša semmušo:

Morero wa kgokagano le batho bao e ba nepilego	(Di)polelo
Kgokagano ya boditšhabatšhaba	Seisimane
Kgokagano le bašomi ka kgoro gammogo le bašomi ba mmušo	Seisimane
Kgokagano ya elektroniki (wepsaete, kgokagano ya leago)	Seisimane Dikgopelo tša tshedimošo tše di amogetšwego ka tsela ya kgokagano ya leago di tla arabja ka polelo ya semmušo ye e kgethwago ke modiriši
Dikgatišo tša kgwebo tša Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba	isiZulu Sesotho sa Leboa Seisimane
Kgokagano le maloko a setšhaba (kgokagano ya semmušo ya go ngwalwa)	isiZulu Sesotho sa Leboa Seisimane (Go lebeletšwe tšhomišo, kgonagalo le tshenyegelo)
Kgokagano le maloko a setšhaba (kgokagano ka polelo)	Dipolelo tša semmušo tše 11 tša Rephabliki (Go lebeletšwe tšhomišo, kgonagalo le tshenyegelo)

Ditheeletšo tša setšhaba (Izimbizo, masolo a dikwalakwatšo)	Dipolelo tša semmušo tše 11 tša Rephabliki (Go lebeletšwe polelo ye e dirišwago tikologong)
Dikgatišo tša tshedimošo tša go kwalakwatša maphelo a makaone le tshedimošo ka malwetši	Dipolelo tša semmušo tše 11 tša Rephabliki (Go lebeletšwe polelo ye e dirišwago tikologong)
Kgokagano le batho bao ba foufetšego goba bao ba foago	Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba e tla dira dipeakanyetšo tša phetolelo go Polelo ya Matsogo ya Afrika Borwa le phetošetšo ya sengwalwa go Braille goba sa go theeletšwa ge go kgopelwa.

11 Kgokagano le maloko a setšhaba ao polelo ya bona e sego ye nngwe ya dipolelo tša semmušo tša Rephabliki

11.1 Leloko la setšhaba leo le nyakago go kgokagana le Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba ka polelo yeo e sego ye nngwe ya dipolelo tša semmušo tša Rephabliki e swanetše go tsebiša Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba ka go ngwala.

11.2 Šedi e kgolo e tla fiwa go ya ka mohuta/diteng tša sengwalwa,tšhomišo, kgonagalole go ba gona ga ditšhelete tša phetolelo.

12 Kgokagano le maloko a setšhaba ao polelo ya bona e lego Polelo ya Matsogo ya Afrika Borwa

12.1 Leloko la setšhaba leo le nyakago go kgokagana le Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhabaka Polelo ya Matsogoya Afrika Borwale swanetše go tsebišaKgoro ya Maphelo ya Bosetšhabaka go ngwalwa.

12.2 Šedi e kgoloe tla fiwa go ya kamohuta/diteng tša sengwalwa, tšhomišo, kgonagalo le go ba gona ga ditšhelete tša phetolelo.

13 Kgatišo ya le phihlelelo ya Pholisi ye

13.1 Pholisi ye e tla gatišwa ka dipolelo tše tharo tše di kgethilwego ke Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba go ya ka karolo ya 4(2) (b) ya Molao.

13.2 Pholisi e tla hwetšagala go wepsaete ya Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba e lego: (http://www.health.gov.za)

13.3 Go tla dira gore e hwetšagale gape go lefelo la bogorogelabaeng mo diofising ka moka tša Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba.

14 Tshepedišo ya boipelaetšo

14.1 Motho ofe goba ofe yo a sa kgotsofatšwago ke sephetho sa Kgoro ya Maphelo ya Bosetšhaba mabapi le tšhomišo ya yona ya dipolelo tša semmušo a ka dira boipelaetšo ka go ngwalela Molaodi-Pharephare.

14.2 Boipelaetšo bofe goba bofe bo swanetše go dirwa:

14.2.1 ka go ngwalwa, le

14.2.2 mo dikgweding tše tharo morago ga go tšwelela ga boipelaetšo.

14.3 Boipelaetšo bofe goba bofe bjo bo dirwago bo swanetše go laetša leina, atrese, le tshedimošo ya kgokagano ya motho yo a dirago boipelaetšo bjoo.

14.4 Boipelaetšo bofe goba bofe bjo bo dirwago bo swanetše go laetša tlhalošo ye e hlalošago ka botlalo ya moipelaetši.

14.5 Molaodi-Pharephare a ka kgopela moipelaetši go abelana ka tshedimošo efe goba efe ya tlaleletšo ye e nyakegago go lekodišiša pelaelo le go tsenela kopano ka nepo ya go dira dinyakišišo ka tsela ya dipoledišano mabapi le pelaelo.

14.6 Molaodi-Pharephare o tla lekodišiša pelaelo le go fetola ka go ngwala, e sego ka morago ga dikgwedi tše tharo morago ga go dirwa ga boipelaetšo, a tsebiša moipelaetši ka sephetho.

14.7 Ge e le gore moipelaetši ga a kgotsofatšwa ke sephetho sa Molaodi-Pharephare, moipelaetši a ka dira boipiletšo go Tona ka go ngwala.

15 Tekololeswa ya Pholisi

Pholisi ye e tla lekolwa leswa nako efe le efe ge go le bohlokwa mo mengwageng ye mehlano.

KAMOGELO YA PHOLISI

Hlophilwe ke	Lekala: Kgokagano le Bašomi ba Kgoro
Mohlokomedi	Lekala-Taolo: Kgokagano le Kamagano le Bakgathatema
Kamogelo	Tona ya Maphelo
Tšatšikgwedi ya gothomišwa ga phethagatšo	Diteng tše di lego ka go pholisi ye di tla thoma go šoma go tloga ka tšatšikgwedi ye e amogetšwego ke Tona, ka ntle ga ge go laeditšwe ka tsela ye nngwe.

Amogetšwe:

Ngk Aaron Motsoaledi

Tona ya Maphelo

Tšatšikgwedi: 05/08/2015